
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ МАРКЕТИНГОВИХ ПІДХОДІВ

УДК 338.48

© Андрусак Н.С., 2012

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, м. Чернівці

ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ ЯК МАРКЕТИНГОВИЙ ПІДХІД ДО ПОСИЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Показано важливість та своєчасність створення рекреаційно-туристичних кластерів, які б у подальшому залучалися до транскордонного співробітництва. Подана загальна характеристика тенденцій розвитку національних та транскордонних рекреаційно-туристичних кластерів, як ефективного інструменту міжнародної співпраці.

***Ключові слова:** туристсько-рекреаційні кластери, структура туристичного кластеру, транскордонне співробітництво.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах глобальних інтеграційних процесів конкуренція, яка тепер існує у більш реальній формі між підприємцями різних країн, вимагає застосовувати ефективні інноваційні шляхи для визначення позицій розвитку транскордонних територій. Парламентські слухання "Про інтенсифікацію співробітництва з Європейським Союзом у рамках єврорегіонів та перспективи транскордонної співпраці" визначили основні проблеми транскордонного співробітництва і створили основу для прийняття подальших рішень щодо перспектив їх розвитку.

Транскордонне співробітництво в Україні розглядають у двох напрямках: як інструмент розвитку прикордонних територій; як чинник реалізації євроінтеграційних процесів.

Відомо, що впровадження Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів - це доцільний та ефективний інструмент транскордонного співробітництва. Створення єврорегіонів і кластерів мають спільну базу реалізації, їх основою є загальний територіально-фінансово-економічний принцип.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття "кластер" - це не абсолютно новий феномен. В Англії ще в кінці XIX століття відомий економіст Альфред Маршал здійснив ідентифікацію та оцінив важливість текстильного

кластеру в районі Манчестера і кластеру металообробки - в Шеффілді. У середині ХХ століття значний внесок у подальший розвиток мережевих систем у вигляді "індустріальних округів" - кластерів внесли італійські дослідники і практики. Останнім часом інтерес до процесу кластеризації зростає у зв'язку з трансформацією національної та світової економіки. Уперше у національних фахових публікаціях поняття туристичних кластерів обґрунтував С.І. Соколенко [4, 5], Д.М. Стеченко та К.А. Андрущенко [1]. Дедалі більше українських дослідників використовують загальні особливості кластеризації у наукових публікаціях? Черторижський В.М. [6], Захарченко В.І. [3], Бровкова К. В. [2] та ін.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є характеристика загальних тенденцій розвитку національних і транскордонних рекреаційно-туристичних кластерів, як ефективного інструменту міжнародної співпраці.

Виклад основного матеріалу. Кластер - це галузево-територіальне добровільне об'єднання підприємств і підприємців із науковими установами й органами місцевої влади для підвищення конкурентноспроможності власної продукції та економічного зростання регіону.

Світова практика засвідчує високу економічну результативність діяльності значної кількості

різноманітних кластерів, підтверджуючи їхні конкурентні переваги порівняно із традиційними формами організації бізнесу. Тому очевидна потреба в запровадженні туристичних кластерів у регіонах України. Залежно від мети створення кластери можуть мати внутрішню орієнтацію (наприклад, спрямовані на активізацію підприємницької діяльності в галузі чи регіоні, розв'язання проблем зайнятості) або експортоорієнтовану спрямованість. Саме до таких і належать рекреаційно-туристичні кластери.

Рекреаційно-туристичні кластери є об'єднаннями туристичних і споріднених підприємств, які зазвичай взаємодіють із науковими й освітніми установами, органами місцевої влади для підвищення конкурентоспроможності туристичних послуг на зовнішніх ринках. У межах туристичних кластерів можливе таке поєднання різних підприємств, які в одних ситуаціях конкурують між собою, а в інших - співпрацюють для вироблення певних спільних рішень, розроблення спільних ініціатив, хоча це здебільшого залежить від структури кластера [6].

Основними детермінантами формування рекреаційно-туристичних кластерів є наступні: близькість до ринків, забезпечення спеціалістами у галузі туризму, доступність специфічних рекреаційно-туристичних ресурсів, економія за рахунок масштабу виробництва туристичного продукту.

Найбільш розвинені кластери володіють конкретними характеристиками, які вважають стартовими для розвитку рекреаційно-туристичних кластерів.

1. Наявність конкурентоспроможних підприємств. Ключова умова для розвитку рекреаційно-туристичних кластерів - це наявність конкурентоспроможних на ринку підприємств. Як індикатор конкурентоздатності розглядаються такі позиції: високий рівень виробництва компанії та секторів, які формують кластер; високий рівень експорту продукції та послуг; високі економічні показники діяльності компанії.

2. Наявність у регіоні конкурентних переваг для розвитку рекреаційно-туристичного кластера. Сприятливе географічне положення, доступність рекреаційно-туристичних ресурсів, наявність спеціалізовано освічених людських ресурсів, спеціалізовані навчальні заклади та освітні програми з туризму. Індикаторами конкурентних переваг території можуть розглядатися наступні: високий рівень залучення інвестицій на рівні підприємств та секторів, які входять до кластеру.

2. Географічна концентрація та близькість. Ключові учасники, які знаходяться у географічній

близькості один до одного, володіють можливостями до активної взаємодії. Географічний масштаб може варіювати від типу й особливостей кластера та охоплювати один або кілька регіонів країни.

2. Склад учасників. Кластер може складатися з учасників, які пропонують кінцевий туристичний продукт, який експортують за межі регіону. Важлива умова функціонування рекреаційно-туристичного кластера - наявність групи спеціалізованих навчальних закладів, які випускають кваліфікованих фахівців у галузі туризму та рекреації.

3. Наявність зв'язків і взаємодії між учасниками кластера. Один із ключових чинників успіху для розвитку кластерів - наявність робочих зв'язків і координації зусиль між учасниками кластеру. Ці зв'язки можуть мати різну природу, включаючи формалізовані зв'язки між учасниками та партнерські зв'язки між організаціями кластера та ВНЗ регіону.

Організація та діяльність кластера у сфері туризму і рекреації надзвичайно актуальна, адже кластер може бути одним з основних елементів організаційно-економічного механізму регулювання діяльності територіальних рекреаційних систем і мати великий вплив на підвищення ефективності управління туристичною та курортно-рекреаційною сферою. Саме кластер може найбільше сприяти об'єднанню однорідних туристичних підприємств, супутніх фірм і організацій, що виробляють і реалізують рекреаційно-туристичні послуги, та створити гідну конкуренцію подібним туристичним продуктам на міжнародному ринку.

Проведення комплексного маркетингового дослідження на відповідній території, яка охоплює реальних і потенційних учасників кластера, входить до основних блоків формування туристичного кластера. Подібне дослідження, проведене ініціативною групою, повинна визначити стан розвитку туристичної галузі через моніторинг базових показників і прогнози на довгострокову перспективу, виділення основних проблем розвитку туризму та шляхів їх подолання, зокрема таких, які могли би бути реалізовані учасниками кластера.

З урахуванням зарубіжного та вітчизняного досвіду визначена типова структура туристичного кластера. Виділяється чотири основних сектори: сектор виробництва туристичних послуг, сервісний сектор, допоміжний сектор і сектор забезпечення життєдіяльності туристичного кластера.

Основними перевагами кластерної моделі організації туристичної діяльності національних підприємств є: використання ефекту масштабу

(коли економічна ефективність спільної діяльності об'єднаних у туристичний кластер підприємств вища порівняно з відокремленою діяльністю, коли отримується можливість формувати необхідну "критичну масу" для вирішення різноманітних організаційно-управлінських питань), розширення доступу до інновацій (досягається за рахунок зустрічних міжорганізаційних потоків ідей та інформації), формування локального галузевого ринку праці (дозволяє здійснювати обмін співробітниками, їх стажування, підвищення кваліфікації), зменшення собівартості послуг за рахунок спільного використання туристичних ресурсів і туристичної інфраструктури, розширення кола конкуруючих між собою постачальників і споживачів туристичних послуг, розвитку кооперування, договірної спеціалізації.

Світовий досвід створення кластерів у різних галузях економіки ефективно впроваджується на території України. Відомо близько 50 національних кластерів, деякі з них, що стосуються галузі рекреації та туризму, наведені нижче.

Харківська область. У 2008 році на базі Харківського національного економічного університету (кафедра туризму), ВАТ "Харківський регіональний фонд підтримки підприємництва", Белгородського державного університету (кафедра туризму) та Белгородського обласного фонду підтримки малого підприємництва створено транскордонний туристичний кластер. Діяльність кластера поширюється на Золочівський та Гайворонський райони України та Російської Федерації. Основною метою транскордонного туристичного кластера є відродження маршрутів сільського туризму та історичних пам'яток культури.

Львівська область. У Львівській області опрацьовується питання утворення та діяльності транскордонного туристичного кластера. Так, спільна стратегія розвитку українсько-польського транскордонного регіону (Волинська, Львівська, Закарпатська області та Люблінське і Підкарпатське воєводства) на період до 2015 року, яка розроблена протягом 2007-2008 років у рамках проекту "Новий рівень добросусідських відносин - розвиток польсько-української стратегії транскордонної співпраці", передбачає одним зі своїх основних пріоритетів розвиток туристично-рекреаційної сфери. У зв'язку з цим важливими завданнями є ідентифікація та розвиток українсько-польського прикордоння як єдиного туристичного регіону. Новий транскордонний туристичний кластер володіє значними перспективами для успішного розвитку, враховуючи можливості, що відкриваються у зв'язку з проведенням "Євро-2012".

Хмельницька область. Кластерна модель

управління регіональною економікою, суть якої полягає в кооперації та об'єднанні зусиль споріднених підприємств, фінансових, дослідницьких, навчальних, торгових структур та державних установ для спільного виробництва продукції, яка відповідає світовим стандартам, вперше на Україні була запроваджена в Хмельницькій області. У 1998 році Хмельницькою обласною громадською організацією Асоціацією "Поділля Перший" розроблено програму застосування концепції кластерів з метою відродження вітчизняного виробництва у швейній та харчовій галузях промисловості, виробництві будівельних матеріалів і будівництві, переробці сільськогосподарської продукції, туристичній галузі.

Чернівецька область. Започатковано функціонування мегакластерної структури "Мережа регіонів-переможців Всеукраїнського конкурсу "Сім чудес України", яка має статус громадської організації. Метою функціонування мегакластерної структури є реалізація спільних комунікативних, інформативних, культурних, екскурсійних, туристичних заходів, у тому числі шляхом створення належної інфраструктури.

Висновок. Кластерна модель організації виробництва та просування на ринку товарів і послуг сприяє розв'язанню низки економічних проблем регіону, диверсифікації виробництва продукції та послуг, підвищенню їх конкурентноспроможності. Важливою складовою економічної системи регіону є успішне функціонування територіально-рекреаційної системи та формування на її основі рекреаційно-туристичного кластеру, що дає змогу ефективно використовувати природні та антропогенні рекреаційні ресурси, історичну та культурну спадщину і значно посилити вплив сфери рекреації та туризму на економічний розвиток регіону.

Список літератури:

1. Андрущенко К.А. Наукові аспекти створення екотуристичних кластерів на Черкащині / К.А. Андрущенко, Д.М. Стеченко // Вісник ДІТБ. - Донецьк, 2004. - № 8. - С. 69-71.
2. Бровкова К. В. Проблеми формування туристичного кластеру Одеського регіону / К.В. Бровкова // Сталий розвиток економіки. № 1. с. С.104-111.
3. Захарченко В. И. Кластерная форма территориально-производственной организации/ Захарченко В. И., Осипов В. Н. - Одесса : "Фаворит" - "Печатный дом", 2010. - 234с.
4. Соколенко С.И. Перспективы развития кластеров туризма в Украине / С.И. Соколенко // Бизнес-партнер. - Севастополь, 2004. - № 3 (67).

- С. 13.

5. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации: сети, альянсы, партнерства, кластеры. Украинский контекст. / С.И. Соколенко. - К.: Вид-во "Логос", 2002. - 647 с.

6. Черторижський В.М. Кластерна модель організації туристичної діяльності чинник виходу та закріплення туристичних фірм на зовнішніх ринках /В.М. Черторижський // Науковий вісник НЛТУ України. - 2009. Вип. 19. С. 75-81.

Аннотация

Наталья Андрусyak

ФОРМИРОВАНИЕ ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННЫХ КЛАСТЕРОВ КАК МАРКЕТИНГОВЫЙ ПОДХОД К УСИЛЕНИЮ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

Показано актуальность и своевременность создания рекреационно-туристических кластеров, которые в дальнейшем привлекались бы к трансграничному сотрудничеству. Представлена общая характеристика тенденций развития национальных и трансграничных рекреационно-туристических кластеров, как эффективного инструмента международного сотрудничества.

Ключевые слова: туристско-рекреационные кластеры, структура туристического кластера, трансграничное сотрудничество.

Summary

Natalia Andrusyak

THE FORMATION TOURIST AND RECREATIONAL CLUSTERS AS MARKETING APPROACH TO COMPETITIVENESS ENTERPRISES

The article shows the importance and timeliness of a recreational and tourist clusters, which would be further involved in cross-border cooperation. Provide the general characteristics of this trend development of national and cross-border tourism and recreation clusters, as an effective instrument of international cooperation.

Keywords: tourism and recreation clusters, the cluster structure of tourism, cross-border cooperation.